

การศึกษาวิเคราะห์อานุภาพพิภพที่ปรากฏในพระไตรปิฎก An Analytical Study of Anupubbikathā in the Tipitaka

พระครูสุนทรจันทร์รัตน์ (คำนึ่ง ขนฺติโณ)

หลักสูตรพุทธศาสตรมหาบัณฑิต (สาขาวิชาพระพุทธศาสนา)

คณะพุทธศาสตร์ มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย วิทยาลัยสงฆ์ลำพูน

บทคัดย่อ

วิทยานิพนธ์เรื่อง “การศึกษาวิเคราะห์อานุภาพพิภพที่ปรากฏในพระไตรปิฎก” มีวัตถุประสงค์ในการศึกษา คือ 1) เพื่อศึกษาความรู้เบื้องต้นเกี่ยวกับคำสอนเรื่องอานุภาพพิภพ 2) เพื่อศึกษาคำสอนเรื่องอานุภาพพิภพที่ปรากฏในพระไตรปิฎก และ 3) เพื่อวิเคราะห์การประยุกต์คำสอนเรื่องอานุภาพพิภพในสังคมปัจจุบัน

ผลการศึกษาพบว่า อานุภาพพิภพ คือพระธรรมเทศนาที่แสดงไปตามลำดับ เพื่อฟอก และขัดเกลาอหังการของผู้ฟัง ให้สะอาด หมดจด และประณีตลึกซึ้งขึ้นไปเป็นขั้น ๆ จากง่ายไปหายาก จนจิตของผู้ฟังให้พร้อมที่จะรับฟังอริยสัจ 4 และมีความเข้าใจในธรรมส่วนปรมัตถ์ ประกอบด้วยหลักธรรม 5 ประการ คือ 1) ทานกถา แสดงเรื่องการทำทานและประโยชน์ของการให้ทาน 2) สีลกถา แสดงเรื่องการรักษาศีล และประโยชน์ของการรักษาศีล 3) สัคคกถา แสดงเรื่องสวรรค์อันเป็นผลอันสืบเนื่องจากการทำความดี คือให้ทานและการรักษาศีล 4) กามาทินวกถา แสดงเรื่องโทษของการติดอยู่ในกามคือโลกียสุข สุขแบบทางโลกซึ่งไม่ใช่สิ่งที่ยั่งยืนคงทนถาวร และ 5) เนกขัมมานิสังกถา แสดงเรื่องอานิสงส์ของการออกจากกามอันเป็นโลกุตระสุข คือสุขทางธรรม อันเป็นสิ่งที่เที่ยงแท้และดำรง ในการแสดงอานุภาพพิภพนี้ส่วนใหญ่พระพุทธเจ้าจะแสดงแก่ภิกษุ หรือภิกษุณี (ผู้ครองเรือน) เพราะการแสดงอานุภาพพิภพจะเน้นการสอนไปที่ผู้ครองเรือนมากกว่าที่จะเป็นบรรพชิต เพราะอานุภาพพิภพมีเนื้อหาของการให้ทาน การรักษาศีล สวรรค์ โทษของกาม และเนกขัมมะ ซึ่งส่วนใหญ่ภิกษุจะมีโอกาสได้ประสบพบเจอมากกว่าบรรพชิตและในงานวิจัยนี้ได้วิเคราะห์การประยุกต์แนวทางในการสอนเรื่องอานุภาพพิภพ พร้อมทั้งเสนอแนะวิธีการสอนเรื่อง ทานกถา สีลกถา สัคคกถา กามาทินวกถา และเนกขัมมานิสังกถา ในสังคมยุคปัจจุบันแบบมีส่วนร่วมของพระพุทธเจ้าตามหลักศรัทธาและโยนิโสมนสิการ เพื่อเป็นแนวทางในการสอน และกระบวนการในการจัดกิจกรรมการเรียนรู้ เพื่อส่งเสริมการเรียนรู้แบบมีส่วนร่วมตามแนวทางของพระพุทธเจ้า

Abstract

This thesis entitled “An Analytical Study of Anupubbikathā in the Tipitaka”. The objectives of this research as follows: 1) to study the basic knowledge about

teaching of Anupubbikathā. 2) to study the teachings of Anupubbikathā in the Tipitaka. and 3) to analyze the teachings application of Anupubbikathā in today's society.

The study found that Anupubbikathā is Buddhist sermon shown respectively for purifying and refining the hospitality of listeners to be clean, pure and neat deeply into layers from easy to difficult until the mind of listeners are ready to listen to Four Noble Truths and understanding in Dhamma of Ultimate Truth which consists of 5 principles: 1) Dānakathā is to show the giving and the benefit of giving. 2) Sīlakathā is to show the maintaining the precepts and the benefit of precepts. 3) Saggakathā is to show the heaven as a result of good deeds that is to give and maintain the precepts. 4) Kāmadīnavakathā is to show the demerit of sexual attachment that is worldly pleasure (Lōkīya). and 5) Nekkhammānisamsakathā is to show the merit result of leaving sex that is supermundane or Dhamma happiness (Lōkuttara) and true and good thing.

To show the Anupubbikathā. The Buddha mostly present it to the householders or laypeople. The showing of Anupubbikathā will focus on the teaching to the householders more than who will be Buddhist monks because Anupubbikathā has the content of giving, maintaining the precepts, the heaven, the punishment of eroticism and renunciation (Nekkhamma). That most of laymen will have the opportunity to experience more than the Buddhist monks.

And this research analyzed the application for teaching guideline of Anupubbikathā as well as suggestion for teaching methods about Dānakathā, Sīlakathā, Saggakathā, Kāmadīnavakathā and Nekkhammānisamsakathā in today's society.

บทนำ

พระพุทธศาสนา เป็นศาสนาแห่งความรู้แจ้ง มีธรรมคำสอนที่เป็นจริงและสากล โดยมีพระรัตนตรัย เป็นสรณะอันสูงสุด มีความหมายคือ แก้ว.สิ่งมีค่าสูงยิ่ง.สิ่งประเสริฐ ซึ่งคำวาทันะในที่นี้จะหมายถึง พระรัตนตรัย ซึ่งก็คือแก้ว 3 ดวง อันได้แก่ พระพุทธเจ้า พระธรรม และพระสงฆ์ ผู้ที่นับถือพระพุทธศาสนาคือนับถือแก้ว 3 ดวงนี้ว่ามีคุณ ย่อมจะเป็นที่พึ่งที่ระลึกแก่ตน พระพุทธศาสนา เป็นศาสนาแห่งการวิเคราะห์ กล่าวคือ เชี่ยวชาญในการวิเคราะห์ทั้งความเป็นจริงและข้อธรรมได้ดีเยี่ยมเป็นพิเศษ เช่น วิเคราะห์จิตได้ละเอียดลอออย่างน่าอัศจรรย์ใจ วิเคราะห์ธรรมะออกเป็นข้อ ๆ อย่าง

ละเอียดสุขุมและประสานสัมพันธ์กันเป็นระบบที่แน่นแฟ้น หากจะพยายามอธิบายธรรมะข้อใดสักข้อหนึ่ง ก็จะต้องอ้างถึงธรรมะข้ออื่น ๆ เกี่ยวโยงไปทั้งระบบ วิธีการวิเคราะห์ธรรมะอย่างนี้ จึงควรยกย่องได้ว่าพระพุทธศาสนาเป็นศาสนาแห่งการวิเคราะห์ (ธรรมะไทย.2560)

พระพุทธเจ้าในฐานะที่พระองค์เป็นศาสดาแห่งพระพุทธศาสนา พระองค์ทรงแสดงธรรมโปรดเวไนยชนทั้งหลายให้เกิดความรู้แจ้งเห็นจริงและสามารถบรรลุธรรมได้ แต่ก็เชื่อว่าทุกคนเมื่อฟังธรรมจากพระพุทธเจ้าแล้วจะบรรลุธรรมเสมอไป เพราะอาศัยบุญบารมีที่สั่งสมมา และปัจจัยแวดล้อมต่าง ๆ เช่นสติปัญญา และกิเลสที่นอนเนื่องอยู่ในสันดานของผู้ฟังเองมีมากน้อยเพียงใด ก็เป็นปัจจัยสำคัญในการเข้าถึงธรรมคำสั่งสอนของพระพุทธเจ้า โดยพระองค์จะเลือกเฟ้นบุคคลที่ทรงจะโปรด และวิธีการในการสอนที่แตกต่างกันออกไป ที่เป็นเช่นนี้เพราะว่าพระพุทธเจ้าพระองค์ทรงมี อินทรีย์บริบูรณ์ และอาสยานุสญาณ คือพระปรีชาญาณหยั่งรู้ความยิ่งและหย่อนแห่งอินทรีย์ และรู้ถึงอภัยาศัยความมุ่งหมายสภาพจิตที่นอนอยู่ของสัตว์ทั้งหลาย รู้ว่าบุคคลที่จะทรงเสด็จไปโปรดนั้น ๆ มีศรัทธา วิริยะ สติ สมาธิ และปัญญามากแค่ไหนเพียงใด มีกิเลสอยู่ในระดับไหน และมีความพร้อมที่จะบรรลุธรรมหรือไม่ พระพุทธเจ้าจึงทรงทราบว่สติปัญญาของเวไนยชนมีไม่เท่ากัน ด้วยเหตุนี้พระองค์จึงทรงแบ่งบุคคลที่จะทรงสอนและรับฟังธรรมจากพระองค์ไว้ 4 ประเภท โดยเปรียบบุคคลด้วยดอกบัว 4 เหล่าไว้ว่า 1) บุคคลผู้บรรลุธรรมพร้อมกับเวลาที่ท่านยกหัวขึ้นแสดง บุคคลนี้เรียกว่า ผู้เป็นอุคฆฏิตัญญู 2) บุคคลใดเมื่อเขาอธิบายเนื้อความแห่งภาสิตโดยย่อให้พิสดารจึงบรรลุธรรม บุคคลนี้เรียกว่าผู้เป็นวิปจิตัญญู 3) บุคคลใดบรรลุธรรมโดยลำดับอย่างนี้ คือโดยการแสดง การถาม การ मनสิการโดยแยบคาย การเสพ การคบ การเข้าไปนั่งใกล้ภิกษุณมิตร บุคคลนี้เรียกว่าผู้เป็นเนยยะ และ 4) บุคคลใดฟังก็มาก กล่าวก็มาก จำก็มาก บอกสอนก็มาก แต่ไม่ได้บรรลุธรรมในชาตินั้น บุคคลนี้เรียกว่าผู้เป็นปทปรมะ เมื่อแบ่งบุคคลออกเป็น 4 ประเภทดังนี้แล้ว พระพุทธเจ้าจึงทรงเลือกแสดงธรรมให้เหมาะสมกับบุคคลประเภทนั้น ๆ เพื่อให้เกิดประโยชน์เกื้อกูลแก่พุทธบริษัทของพระองค์ อีกอย่างหนึ่งหลักธรรมในพระพุทธศาสนานั้นมีมากมายหลายอย่างด้วยกัน พระพุทธเจ้าจึงต้องทรงเลือกหลักธรรมมาแสดงให้เหมาะสมกับบุคคลประเภทต่าง ๆ ในบรรดาหลักธรรมทั้งหลายมีหลักธรรมในพระพุทธศาสนาประเภทหนึ่งที่พระพุทธเจ้าทรงมุ่งสอน เพื่อยกระดับจิตใจของผู้ประพาสให้สูงขึ้นตามลำดับ จนผู้ที่ได้รับการสอนนั้นสามารถประพาสปฏิบัติตามจนถึงความสิ้นสุดแห่งทุกข์ได้ในที่สุด โดยพระพุทธเจ้าทรงมุ่งสอนจากสิ่งที่ย่างไปหาสิ่งที่หายาก ทรงสอนจากสิ่งที่เป็นรูปธรรมไปหานามธรรม ทรงสอนจากสิ่งที่เข้าใจง่ายไปหาสิ่งที่เข้าใจยาก (พระมหาทวีศักดิ์ คานพรม. 2553) พระพุทธเจ้าได้แสดงถึงอนุ ปุพพิกาไว้ว่า “ภควา อนุปุพพิถ์ กเลสิ เสยยถิ ทานกถ์ สีลกถ์ สคคกถ์ กามาน์ อาทีนวั โอการิ สสิเลสั เนกขมเม อานิสสั ปกาเสสิ” “พระผู้มีพระภาคเจ้าได้ตรัสอนุปุพพิกา คือทรงประกาศ 1) ทานกถา เรื่องทาน. 2) สีลกถา เรื่องศีล. 3) สคคกถา เรื่องสวรรค์. 4. กามาทีนวกถา เรื่องโทษ ความต่ำทราม ความเศร้าหมองแห่งกาม. 5) เนกขัมมานิสังสกถา เรื่องอานิสงค์แห่งการออกจากกาม”

เป็นถ้อยคำที่กล่าวโดยลำดับตั้งแต่เบื้องต้นขึ้นไป มี 5 คือ ทานกถา ถ้อยคำที่พรรณนาทาน. สีลกถา ถ้อยคำที่พรรณนาศีล. สัคคกถา ถ้อยคำที่พรรณนาสวรรค์. กามาทีนวกถา ถ้อยคำที่พรรณนาอาทีนพ คือโทษของกาม. เนกขัมมานิสังกถา ถ้อยคำที่พรรณนาอันสังค์ของเนกขัมมะ คือการออกจากกาม (สมเด็จพระญาณสังวร (เจริญ สุวฑฺฒโน). 2539) อนุปพุทฺธิกถา เป็นแนวการสอนธรรมแบบหลักที่ทรงใช้ทั่วไปหรือใช้เป็นประจำ โดยเฉพาะก่อนทรงแสดงอริยสัจ 4 กล่าวถึงการครองชีวิตดั่งงามโอบอ้อมอารี ช่วยเหลือกันดำรงตนในสุจริตที่เรียกว่าทานและศีล แล้วแสดงชีวิตที่มีความสุขความเอิบอิ่มพร้อมทั้งเป็นผลของการครองชีวิตดั่งงามเช่นนั้น จากนั้น แสดงแง่เสียข้อบกพร่อง โทษ ความไม่สมบูรณ์เพียงพอของความสุข ความพร้อมพร้อมเช่นนั้น และในที่สุดแสดงทางออกพร้อมทั้งผลดีต่าง ๆ ของทางออกนั้น เมื่อผู้ฟังมองเห็นผลดีของทางออกนั้นจึงทรงแสดงอริยสัจ 4 ต่อท้ายเป็นตอนจบ(พระพรหมคุณาภรณ์ (ป.อ. ปยุตฺโต). 2551). นับเป็นการแสดงธรรมที่นับเนื่องไปโดยลำดับให้สูงขึ้นจากง่ายไปหายาก เพื่อให้ผู้ฟังได้มองเห็นชัดเจนจนสามารถปล่อยวางความยึดอยู่กับกามคุณได้

นับว่าการแสดงคำสอนแบบอนุปพุทฺธิกถา มีความสำคัญเป็นอย่างยิ่งในการแสดงธรรมของพระพุทธเจ้า และเป็นหลักการสำคัญในการในการเผยแผ่พระพุทธศาสนา ดังปรากฏเป็นหลักฐานในพระไตรปิฎกอยู่หลายคราวด้วยกัน ที่พระพุทธเจ้าทรงใช้ในการแสดงธรรมโปรดเวไนยชนพุทธบริษัท 4 ให้ได้ดวงตาเห็นธรรม เข้าถึงและรู้คำสั่งสอนของพระองค์ที่ได้แสดงไว้ดีแล้วสู่ความสำเร็จสูงสุดในชีวิต ได้ตามเป้าหมายของพระพุทธศาสนาคือพระนิพพาน

ด้วยความสำคัญและเหตุผลดังที่กล่าวมา ผู้วิจัยจึงสนใจที่จะศึกษาวิเคราะห์อนุปพุทฺธิกถาที่ปรากฏในพระไตรปิฎก เพื่อศึกษาความรู้เบื้องต้นความเป็นมาและความสำคัญเกี่ยวกับคำสอนเรื่องอนุปพุทฺธิกถาที่ปรากฏในพระไตรปิฎก เพื่อวิเคราะห์แนวทางการประยุกต์คำสอนเรื่องอนุปพุทฺธิกถาที่ปรากฏในพระไตรปิฎก สู่การสอนธรรมะในยุคปัจจุบัน อันจะเป็นประโยชน์สำคัญในการเผยแผ่พระพุทธศาสนา และความเข้าใจอันดีในหลักธรรมคำสอนของพระพุทธเจ้าของพุทธบริษัท 4 ให้เกิดความรู้ความเข้าใจเพิ่มมากขึ้นในฐานะเป็นพุทธมามกะชนผู้ที่ได้ชื่อว่ามีพระรัตนตรัยเป็นที่พึ่งของชีวิต โดยอาศัยกระบวนการสำคัญในการสอนของพระพุทธเจ้า ที่เรียกว่า อนุปพุทฺธิกถา ต่อไป

วัตถุประสงค์ของการวิจัย

1. เพื่อศึกษาความรู้เบื้องต้นเกี่ยวกับคำสอนเรื่องอนุปพุทฺธิกถา
2. เพื่อศึกษาคำสอนเรื่องอนุปพุทฺธิกถาที่ปรากฏในพระไตรปิฎก
3. เพื่อวิเคราะห์การประยุกต์คำสอนเรื่องอนุปพุทฺธิกถาในสังคมปัจจุบัน

ขอบเขตการวิจัย

การวิจัยครั้งนี้เป็นการวิจัยเชิงคุณภาพ โดยใช้วิธีการวิจัยเอกสาร (Documentary Research) โดยทำการรวบรวมข้อมูลชั้นปฐมภูมิ (Primary Sources) จากพระไตรปิฎก อรรถกถา และรวบรวม

ข้อมูลชั้นทุติยภูมิ (Secondary Sources) จากหนังสือ ตำรา เอกสารทางวิชาการ และงานวิจัยที่เกี่ยวข้องทั้งในภาษาไทยและภาษาต่างประเทศ โดยมีขอบเขตการทำวิจัยดังต่อไปนี้

ขอบเขตด้านข้อมูล

ศึกษาค้นคว้าข้อมูลจากเอกสารชั้นต้น (Primary Sources) คือ พระไตรปิฎกบาลี ฉบับ สยามมกุฎราชวิทยาลัย พ.ศ.2525 พระไตรปิฎกภาษาไทย ฉบับมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย พ.ศ.2539 และจากเอกสารชั้นรอง (Primary Sources) ได้แก่ พระไตรปิฎกอรรถกถาภาษาไทย ฉบับมหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย พ.ศ.2560 และอรรถกถาภาษาไทย ฉบับมหาวิทยาลัยมหามกุฏราชวิทยาลัย พ.ศ.2534 ตลอดจนงานเขียนของนักวิชาการทางพระพุทธศาสนา ข้อมูลจากฐานข้อมูลสำเร็จรูป (CD-ROM) เครือข่ายสารสนเทศ (Internet) สารานุกรม (Encyclopedia) ที่กล่าวถึงคำสอนเรื่องอนุปปพิกขา รวมถึงเอกสารวิชาการ ตำรา และงานวิจัยทั้งไทย และต่างประเทศ ที่เกี่ยวข้องคำสอนเรื่องอนุปปพิกขา

ขอบเขตด้านเนื้อหา

- ความหมาย ความรู้เบื้องต้นเกี่ยวกับคำสอนเรื่องอนุปปพิกขา
- คำสอนเรื่องอนุปปพิกขาที่ปรากฏในพระไตรปิฎก
- แนวทางการประยุกต์คำสอนเรื่องอนุปปพิกขาในสังคมปัจจุบัน

วิธีดำเนินการวิจัย

การวิจัยครั้งนี้เป็นการวิจัยเชิงคุณภาพ โดยใช้วิธีการวิจัยเอกสาร (Documentary Research) เอกสารหลักที่ใช้คือพระไตรปิฎกภาษาไทย ฉบับมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย พุทธศักราช 2539 ซึ่งมีวิธีการดำเนินการวิจัยตามกรอบของการศึกษา ดังนี้

1. ศึกษารวบรวมข้อมูลจาก เอกสารและตำราทางวิชาการที่เกี่ยวข้อง และข้อมูลจากเอกสาร ตำราทางวิชาการ ไทยและต่างประเทศในเรื่องที่เกี่ยวกับ อนุปปพิกขาพร้อมทั้งศึกษาค้นคว้าและรวบรวมข้อมูลจากคัมภีร์พระไตรปิฎก ในส่วนที่เกี่ยวข้องกับอนุปปพิกขา เช่น ทาน ศีล สวรรค์ กาม การออกบวช เป็นต้น ทั้งด้านความหมาย รูปแบบ และลักษณะ ที่ปรากฏในพระไตรปิฎก รวมถึงอรรถกถา
2. รวบรวมข้อมูลชั้นทุติยภูมิ คือส่วนที่เป็นงานนิพนธ์ทั่ว ๆ ไป รวมทั้งเอกสาร งานวิจัย บทความทางวิชาการ และแนวคิดของปราชญ์ผู้รู้ในทางพระพุทธศาสนา ที่เกี่ยวข้องกับการวิจัยนี้
3. นำข้อมูลทั้งหมดมาศึกษาวิเคราะห์ สังเคราะห์ และเขียนงานวิจัยตามวัตถุประสงค์ที่ตั้งไว้ โดยปรึกษาผู้ทรงคุณวุฒิ แล้วปรับปรุงแก้ไขเพื่อความถูกต้อง
4. เสนอผลการวิเคราะห์ข้อมูล และนำเสนอผลการวิจัย

ผลการศึกษา

ความรู้เบื้องต้นเกี่ยวกับคำสอนเรื่องอนุพุทธานุภาพ

ผลวิจัยพบว่า คำว่า อนุพุทธานุภาพ ตามรูปศัพท์ภาษาบาลี คือ อนุพุทธานุภาพ แปลว่า วาจาเป็นเครื่องกล่าวโดยลำดับ หรือวาจาเป็นเครื่องกล่าวแสดงซึ่งธรรมโดยลำดับ หมายถึง ถ้อยคำที่กล่าวโดยลำดับตั้งแต่เบื้องต้นขึ้นไป มี 5 ข้อคือ ทานกถา ถ้อยคำที่พรรณนาทาน สิลกถา ถ้อยคำที่พรรณนาศีล สัคคกถา ถ้อยคำที่พรรณนาสวรรค์ กามาทีนวกถา ถ้อยคำที่พรรณนาอาทีนพ คือโทษของกาม และเนกขัมมานิสังสกถา ถ้อยคำที่พรรณนาอนิสังค์ของเนกขัมมะคือการออกจากกามซึ่งอนุพุทธานุภาพ เป็นแนวการสอนธรรมแบบหลักที่พระพุทธเจ้าทรงใช้ทั่วไป คือพระองค์ทรงใช้เป็นประจำ โดยเฉพาะก่อนการแสดงอริยสัจ 4 โดยมีเนื้อหาแสดงไปตามลำดับขั้น ๆ เริ่มต้นด้วยการกล่าวถึงการคล่องชีวิตดังามโอบอ้อมอารี ช่วยเหลือกันดำรงตนในสุจริตที่เรียกว่าทานและศีล ต่อมาก็แสดงชีวิตที่มีความสุข ความเอิบอิ่ม พรั่งพร้อม ที่เป็นผลของการครองชีวิตดังามเช่นนั้น เรียกว่าสัคคะ จากนั้น แสดงข้อเสียข้อบกพร่อง ชี้ให้เห็นโทษ คือความไม่สมบูรณ์เพียงพอของความสุข ความพรั่งพร้อมเช่นนั้น เรียกว่ากามาทีนวะ และในที่สุดแสดงทางออกพร้อมทั้งผลดีต่าง ๆ ของทางออกนั้น เรียกว่าเนกขัมมานิสังสะ เมื่อผู้ฟังมองเห็นผลดีของทางออกนั้นจึงทรงแสดงอริยสัจ 4 ต่อท้ายเป็นตอนจบ

โดยสรุปอนุพุทธานุภาพ คือพระธรรมเทศนาที่แสดงไปตามลำดับ เพื่อพอก และขัดเกลาอัธยาศัยของผู้ฟัง ให้สะอาด หมดจด และประณีตลึกซึ้งขึ้นไปเป็นขั้น ๆ จากง่ายไปหายาก จนจิตของผู้ฟังให้พร้อมที่จะรับฟังอริยสัจ 4 และมีความเข้าใจในธรรมส่วนปรมัตถ์ ประกอบด้วยหลักธรรม 5 ประการ คือ 1) ทานกถา แสดงเรื่องการให้ทานและประโยชน์ของการให้ทาน 2) สิลกถา แสดงเรื่องการรักษาศีล และประโยชน์ของการรักษาศีล 3) สัคคกถา แสดงเรื่องสวรรค์อันเป็นผลอันนิสังค์ของการทำความดี คือให้ทานและการรักษาศีล 4) กามาทีนวกถา แสดงเรื่องโทษของการติดอยู่ในกามคือโลกียสุข สุขแบบทางโลกซึ่งไม่ใช่สิ่งที่ยั่งยืนคงทนถาวร และ 5) เนกขัมมานิสังสกถา แสดงเรื่องอนิสังค์ของการออกจากกามอันเป็นโลกุตระสุข คือสุขทางธรรม อันเป็นสิ่งที่เที่ยงแท้และดังาม

คำสอนเรื่องอนุพุทธานุภาพที่ปรากฏในพระไตรปิฎก

ผลวิจัยพบว่า ในพระไตรปิฎกไม่ปรากฏคำอธิบายความหมายของอนุพุทธานุภาพโดยตรง แต่มีแต่ต้องประกอบ หรือเป็นคำสอนที่ปรากฏในคำสอนเรื่องอนุพุทธานุภาพ เช่น ในพระวินัยปิฎกมหารวรรคกล่าวว่าอนุพุทธานุภาพคือ พระธรรมที่พระพุทธเจ้าทรงแสดงความลำดับอันประกอบด้วย 1) ทานกถา เรื่องทาน 2) สิลกถา เรื่องศีล 3) สัคคกถา เรื่องสวรรค์ 4) กามาทีนวกถา เรื่องสวรรค์ และ 5) เนกขัมมานิสังสกถา เรื่องอนิสังค์แห่งการออกจากกาม และในพระสุตตันตปิฎก ทีฆนิกาย สิลขันธวรรค ยังกล่าวอธิบายเพิ่มเติมถึงหลักการแสดงอนุพุทธานุภาพของพระพุทธเจ้าว่าในการแสดงหลักธรรมทั้ง 5 ข้อที่ยกมานี้ แสดงให้เห็นว่าพระพุทธเจ้าทรงแสดงเรื่องทาน เป็นลำดับแรก แล้วแสดงเรื่องศีล เรื่องสวรรค์ เรื่องโทษของกาม และอนิสังค์การออกจากกามไปตามลำดับดังนี้

ส่วนในชั้นอรรถกถา พระอรรถกถาจารย์ ได้อธิบายความหมายของอนุพุทฺธิกาไว้ดังนี้ ในอรรถอัมปฎฐสูตร กล่าวว่า อนุพุทฺธิกา คือ ธรรมเทศนาที่แสดงเนื้อความลุ่มลึกลงไปโดยลำดับ เพื่อขัดเกลากิเลสของผู้ฟังให้ประณีตขึ้นไปเป็นขั้น ๆ จนพร้อมที่จะทำความเข้าใจในธรรมส่วนปริมาตร” และในอรรถกถาอุปาสิทา ได้ให้ความหมายว่า อนุพุทฺธิกา คือ เทศนาที่แสดงไปโดยลำดับ เพื่อฟอกกิเลสของผู้ฟังให้หมดจดเป็นขั้น ๆ จากง่ายไปหายาก เพื่อเตรียมจิตของผู้ฟังให้พร้อมที่จะรับอริสัจต่อไป ดุจด้ายที่ชักฟอกสะอาดแล้วควรรับน้ำย้อมต่าง ๆ ได้ด้วยดี ในความหมายเดียวกันนี้ยังพบในอรรถกถาสุขปุทฺธกฐินสูตร ว่า อนุพุทฺธิกา ได้แก่ กถาตามลำดับอย่างนี้ว่า ศีลในลำดับแห่งทาน สวรรคในลำดับแห่งศีล มรรคในลำดับแห่งสวรรค์ จริยอยู่พระผู้มีพระภาคเจ้า ทรงแสดงความยินดี พร้อมด้วยเหตุ ต่อแต่นั้น ทรงประกาศโทษโดยนัยต่าง ๆ เพื่อให้หมู่สัตว์สังัดแล้ว จึงแสดงวิภูษะ โดยการประกาศคุณแห่งเนกขัมมะเป็นประธาน ของเหล่าสัตว์ผู้มีหทัยสลดเพราะการฟังโทษ

จากการศึกษาพบว่า การแสดงอนุพุทฺธิกาที่ปรากฏในพระไตรปิฎก พระพุทธเจ้าพระองค์ได้แสดงไว้หลายที่หลายวาระด้วยกัน ในการแสดงอนุพุทฺธิกาธรรมนั้นสามารถสรุปใจความสำคัญว่า หลักการสอนนี้พระพุทธเจ้าทรงมุ่งสอนจากสิ่งที่ง่ายไปหาสิ่งที่ยาก ทรงสอนจากสิ่งที่ป็นรูปธรรม ไปสู่นามธรรม ทรงสอนจากสิ่งที่เข้าใจง่ายไปหาสิ่งที่เข้าใจยาก ซึ่งคำสอนดังกล่าวนี้ในทางพระพุทธศาสนา เรียกว่า อนุพุทฺธิกา คือคำสอนที่แสดงไปตามลำดับไม่ข้ามขั้นตอน ไม่ตัดลัดให้ขาดใจความคำสอนในลักษณะเช่นนี้ย่อมสามารถฟอกจิตใจของผู้ฟังให้สูงขึ้นไปตามลำดับได้จนสามารถทำให้ผู้ที่ได้ฟังเกิดความเบื่อหน่ายในกาม และตั้งตนอยู่ในศีลธรรมอันงาม หรือบางคนเกิดความศรัทธาเลื่อมใสอาจจะออกบวชเพื่อหาทางพ้นทุกข์ไปจากสังสารวัฏก็มี ดังมีตัวอย่างที่ปรากฏในพระไตรปิฎกแสดงให้เห็นว่า พระพุทธเจ้าได้ทรงแสดงคำสอนเรื่องอนุพุทฺธิกาแก่บุคคลหลายประเภทด้วยกันเช่น ทรงแสดงหลักธรรมนี้แก่ ยสกุละบุตร พร้อมทั้งครอบครัวเป็นครั้งแรกและในคราวต่อ ๆ มา ก็แสดง เมณฑกคหบดี พระเจ้าพิมพิสาร พระเจ้าโรหะ มัลลกะษัตริย์ เพลี้ยภูษกัจจนะพราหมณ์ สีหเสนาคหบดี อนาถบิณฑิกเศรษฐี โปกขรสาติพราหมณ์ ภูฏันทะพราหมณ์ พรหมายพราหมณ์ อุบาลีคหบดี และอุคคคหบดี เป็นต้น และยังมีมหาชนจำนวนมากที่ได้รับฟังพระธรรมเทศนาอนุพุทฺธิกาจากพระพุทธเจ้า ที่พระองค์ทรงแสดงแก่บุคคลทั่ว ๆ ไปทั้งคนในและนอกศาสนาของโดยไม่เลือกชนชั้นวรรณะ ผู้ที่ได้ฟังอนุพุทฺธิกาก็ได้เกิดความเข้าใจเห็นแจ้งในธรรม ตรงตามความเป็นจริงได้ แล้วก็ทำให้ได้บรรลุผลตามบุญบารมีและกรรมของแต่ละบุคคลไป โดยสามารถสรุปคำสอนเรื่องอนุพุทฺธิกา ที่พระพุทธเจ้าแสดงไว้สาระสำคัญอยู่ 5 ประการคือ

- 1) ทานกถา คือการให้หรือการบริจาคเพื่อทำลายความโลภความตระหนี่ความเห็นแก่ตัวให้หมดไปจากจิตใจ
- 2) ศีลกถา คือการประพฤติกาย วาจา ให้เรียบร้อยเพื่อให้พ้นจากกายทุจริต วาจาทุจริต

3) สักคกถา คือสวรรค์ ผลแห่งการทำดี ให้ทาน และรักษาศีลย่อมให้ผลเป็นความสุขอันเป็นทิพย์

4) กามาทีนวกถา คือโทษของกาม กามแม้ให้ความสุขก็จริงความสุขเหล่านี้แม้เป็นความสุขที่ได้จากการเกิดอยู่บนสวรรค์ก็ตาม แม้จะพร้อมพร้อมบริบูรณ์ทุกอย่างก็ตาม แต่ว่าความสุขเหล่านี้ก็ไม่ใช่ยั่งยืน เมื่อหมดผลแห่งบุญแล้วก็ย่อมหมุนเวียนไปเกิดอีกตามกรรมที่ทำได้กระทำเอาไว้ ย่อมได้รับทุกข์อีก เพราะยังต้องเวียนว่ายตายเกิดอีกต่อไป อีกทั้งกามยังทำให้เกิดโทษหรือความทุกข์ด้วยไม่ใช่ให้แต่ความสุขเพียงอย่างเดียว

5) เนกขัมมานิสังสกถา คือการออกบวช หรือการออกจากกามคุณอันเป็นทางนำไปสู่ความพ้นทุกข์ เพราะกามทั้งหลายให้ผลเป็นทุกข์มากกว่าให้ผลเป็นสุข เพราะผู้ปรารถนาในกามย่อมเป็นทุกข์ในการแสวงหา เป็นทุกข์เพราะต้องคอยรักษา เป็นทุกข์เพราะต้องพลัดพรากจากของอันเป็นที่รัก การจะออกจากกามได้ก็ต้องทำลายตัวตัณหา ซึ่งเป็นต้นเหตุแห่งความทุกข์เหล่านี้ให้ได้จึงจะพ้นจากทุกข์ได้อย่างเด็ดขาด

ทั้งหมดนี้คือเนื้อหาโดยสรุปของอนุปพิทกถาที่พระพุทธเจ้าทรงแสดงแก่ผู้ที่มีปัญญาบารมีและอินทรีย์แก่กล้า พอเขาได้ฟังคำสอนเหล่านี้ก็เกิดความศรัทธาเลื่อมใสในธรรมที่พระพุทธเจ้าทรงแสดง เมื่อพระพุทธเจ้าทรงรู้ว่าเขาผู้นั้นเป็นผู้ที่มีความศรัทธาตั้งมั่นในธรรมแล้ว พระองค์ก็จะทรงแสดงสามูกังสิกเทศนา คือ อริยสัจ 4 อันประกอบไปด้วย ทุกข์ สมุทัย นิโรธ และมรรค เป็นลำดับต่อไป เพื่อที่จะให้เขาเกิดความธรรมสังเวช ได้รู้ถึงความเป็นจริงและรู้วิธีออกจากทุกข์อันเป็นเหตุให้ผู้พ้นจากทุกข์ได้ ซึ่งเกิดผลกับบุคคลที่ได้รับฟังพระธรรมเทศนาจากพระพุทธเจ้าแบ่งออกได้เป็น 2 ประเภท คือ 1.) การแสดงอนุปพิทกถาของพระพุทธเจ้าส่งผลให้ผู้ฟังออกบวช และ 2.) การแสดงอนุปพิทกถาของพระพุทธเจ้าส่งผลให้ผู้ฟังเลื่อมใสในพระรัตนตรัย

จากการศึกษายังพบอีกว่า การแสดงอนุปพิทกถานี้ส่วนใหญ่พระพุทธเจ้าจะแสดงแก่คฤหัสถ์หรือฆราวาส (ผู้ครองเรือน) เพราะการแสดงอนุปพิทกถาจะเน้นการสอนไปที่ผู้ครองเรือนมากกว่าที่จะเป็นบรรพชิต เพราะอนุปพิทกถามีเนื้อหาของการให้ทาน การรักษาศีล สวรรค์ โทษของกาม และเนกขัมมะ ซึ่งส่วนใหญ่ฆราวาสจะมีโอกาสได้ประสบพบเจอมากกว่าบรรพชิต

การประยุกต์คำสอนเรื่องอนุปพิทกถาในสังคมปัจจุบัน

ผลวิจัยพบว่า วิธีการประยุกต์คำสอนเรื่องอนุปพิทกถาที่ปรากฏในพระไตรปิฎก สู่การสอนธรรมะในยุคปัจจุบัน พบว่าเนื่องจากอนุปพิทกถา เป็นธรรมที่แสดงโดยพระพุทธเจ้า ผู้ฟังเป็นผู้มีความพร้อมที่จะบรรลุธรรมทำให้ได้ดวงตาเห็นธรรมในทันที แต่ในปัจจุบันผู้สอนและผู้ฟังมีความแตกต่างจากสมัยก่อนมาก จึงไม่สามารถเข้าใจธรรมได้ ดังนั้นแนวทางการประยุกต์ใช้อนุปพิทกถาจึงต้องคิดพิจารณาในหลายแง่มุม เพื่อจะได้นำมาปรับใช้ในสังคมยุคปัจจุบันได้อย่างเหมาะสมต่อไป ดังนี้

1) การประยุกต์อนุปพิทกถาปรับใช้อย่างบูรณาการให้ได้ประโยชน์ 3 ชั้น

ถ้าหากคนในสังคมปัจจุบันรู้จักนำประโยชน์ทั้ง 3 ชั้น คือ ทิฐฐัมมิกัตถะ ประโยชน์ในโลกนี้ . สัมปรายิกัตถะ ประโยชน์ในโลกหน้า . และปรมัตถะ ประโยชน์อย่างยิ่ง มาปรับใช้อย่างบูรณาการ คือ ปฏิบัติควบคู่กันไป ก็จะทำให้เกิดประโยชน์อย่างมหาศาล ประโยชน์ในโลกนี้ เช่น ให้ทานแล้วเป็นที่รักที่พอใจของผู้อื่น. รักษาศีลแล้วสังคมสงบสุข. เจริญภาวนาแล้วทำให้มีสมาธิและสติในชีวิตประจำวัน. ประโยชน์ในโลกหน้า เช่น ให้ทานรักษาศีลเจริญภาวนาแล้ว หากเกิดเป็นมนุษย์จะร่ำรวยทรัพย์ หากเกิดเป็นเทวดาจะเสวยทิพย์สุขบนสวรรค์. ประโยชน์อย่างยิ่ง เช่น ให้ทานรักษาศีลเจริญภาวนาแล้ว จะเป็นการขัดเกลาจิตใจให้เบาบาง และอาจได้บรรลุนิพพานขั้นใดขั้นหนึ่งจนถึงสูงสุดคือพ้นทุกข์ได้มรรคผลนิพพาน

ดังนั้นในขณะที่ประกอบอาชีพทำมาหากินอยู่ ก็ต้องศึกษาและปฏิบัติธรรม เพื่อประโยชน์ในปัจจุบันต่อตนเองและสังคม. เพื่อสั่งสมบุญให้ได้ไปเกิดสุคติโลกสวรรค์ และเพื่อบรรลุนิพพานสูงสุดคือ มรรคผลนิพพาน เหตุที่ต้องปฏิบัติให้ได้ประโยชน์ทั้ง 3 ควบคู่กันไป เพราะความตายเป็นสิ่งไม่แน่นอน ถ้าแม้แต่ปฏิบัติเฉพาะประโยชน์ในปัจจุบัน หากตายกะทันหัน ก็หมดโอกาสสะสมบุญเพื่อไปสุคติโลกสวรรค์ และตัดทางบรรลุมรรคผลนิพพาน

2) การประยุกต์อนุพุทฺธิกถาสู่หลักดำเนินชีวิตของผู้ครองเรือน

ปกติแล้วอนุพุทฺธิกถานิยมใช้แสดงกับผู้ครองเรือน ยังต้องบริโภคมกามอยู่ ซึ่งหลักในการดำเนินชีวิตของผู้ครองเรือนที่ถูกต่อนั้น พระพุทธเจ้าทรงสอนว่าจะต้องแสวงหาทรัพย์โดยชอบธรรม แล้วนำทรัพย์นั้นมาบำรุงตนเอง และครอบครัวให้เป็นสุข และแจกจ่ายทำบุญ ที่สำคัญคือไม่มัวเมา และเห็นโทษจากการมัวเมาในความสุขที่มาจากทรัพย์นั้น และมีปัญญาออกจากจากการมัวเมานั้น ในกามโกติสูตรได้แบ่งผู้ครองเรือนไว้ 10 ประเภท พระพุทธองค์ทรงสรรเสริญผู้ครองเรือนประเภทที่ 10 ว่าเป็นผู้ประเสริฐสุด ดังมีข้อความว่า “บรรดา กามโกติบุคคล 10 จำพวกนี้ กามโกติบุคคลที่แสวงหาโภคทรัพย์โดยชอบธรรม ด้วยการทำงานที่ไม่ผิด ครั้นแสวงหาได้แล้ว บำรุงตนให้เป็นสุข และแจกจ่าย ทำบุญ ทั้งเป็นผู้ไม่มัวเมา ไม่หมกมุ่น ไม่จดจ่อ เห็นโทษ มีปัญญาเป็นเครื่องสลัดออก ใช้สอยโภคทรัพย์เหล่านั้นนี้ เป็นผู้เลิศ ประเสริฐ เป็นหัวหน้า สูงส่ง ล้ำเลิศ”

3) การประยุกต์ใช้ ทานกถา สิลกถา และเนกขัมมานิสังกถา ในยุคปัจจุบัน

ข้อธรรมในอนุพุทฺธิกถาเรื่องทานกถา สิลกถา และเนกขัมมานิสังกถา เหมาะที่จะนำมาประยุกต์ใช้ในปัจจุบัน โดยเปลี่ยนทานกถา เป็นการปฏิบัติทำทาน เปลี่ยนสิลกถา เป็นการปฏิบัติรักษาศีล และเปลี่ยนเนกขัมมานิสังกถา เป็นการปฏิบัติเนกขัมมะ ซึ่งเป็นธรรมที่นำมาปฏิบัติได้ มีในหลักธรรมอื่น เช่น ทานบารมี ศีลบารมี เนกขัมมบารมี. ทาน ศีล ภาวนา. สิลสัมปทา จากสัมปทา ปัญญาสัมปทา. จากานุสสติ สีลานุสสติ เป็นต้น ส่วนธรรมในอนุพุทฺธิกถาที่เหลือคือ สัคคกถา และกามาทินวกถา นั้น อาจใช้ประกอบการปฏิบัติทาน ศีล และเนกขัมมะ ในขั้นคิดโดยแยบคาย (โยนิโส-มนสิการ) เพราะความเห็นที่ถูกต้อง (สัมมาทิฐิ) ย่อมนำมาใช้ควบคู่กับธรรมข้ออื่นอยู่เสมอ

จากการศึกษาในครั้งนี้ได้นำหลักอนุพุทฺธิกามาประยุกต์และปรับใช้ เพื่อเสนอวิธีการในการสอนอนุพุทฺธิกาท ให้เข้ากับสังคมในยุคปัจจุบัน โดยสรุปเป็นประเด็นดังนี้

1) การให้ทานในยุคปัจจุบัน

วิธีการปฏิบัติทานให้เหมาะสมกับปัจจุบันว่า “ทาน ศีล ภาวนา เราคงปฏิบัติได้ถูกต้องตามสถานการณ์ พระพุทธเจ้าตรัสว่า วิเจยฺย ทานาทตฺตพฺพํ ยตฺถ ทินฺนํ มหฺพผลํ ต้องพิจารณาให้ดีแล้วจึงให้ทานในที่ที่มีผลมาก คำว่าพิจารณาคือเลือกของถวาย และเลือกผู้รับ ประการแรกเลือกของถวายให้เหมาะสมกับผู้รับ ใส่บาตรพระเพื่อให้พระท่านมีกำลังเผยแผ่พระพุทธศาสนา เรียกว่ามี เจตนาเบื้องต้นก่อนถวาย ของที่ถวายเป็นของบริสุทธิ์ เรียกว่าเป็นทักษิณาทานที่บริสุทธิ์ วันสำคัญทางศาสนาขอให้มีเจตนาที่ดี บูชาพระด้วยเจตนาที่เป็นกุศล ให้จิตเกิดโสมนัสดีใจขึ้นใจ ถ้าเจตนาจะทำ กำลังทำ และทำแล้วมองใสทาน ก็มีผลมาก มีอานิสงส์มาก อีกประการหนึ่งขึ้นอยู่กับผู้รับด้วย ถ้าผู้รับเป็นผู้มีศีลบริสุทธิ์ เพิ่งออกจากกัมมัญฐาน ทานยิ่งให้ผลมาก อีกอย่างหนึ่งคือถวายสงฆ์เรียกว่าสังฆทานเป็นวิธีที่ปลอดภัยอย่างหนึ่ง เมื่อใดพระอริยะเจ้ามาใช้ประโยชน์จากทานนั้นผู้บริจจาคีจะได้บุญใหญ่ ขอให้ใช้วิจยณญาณประกอบการให้ทาน คือ พิจารณา ดังนี้ เป็นต้น

2) การรักษาศีลในยุคปัจจุบัน

วิธีการประยุกต์คำสอนข้อศีลกถา ควรนำเอาพฤติกรรมและเหตุการณ์ยุคปัจจุบันมาตีความและอธิบายให้เห็นว่า เป็นการละเมิดศีลอย่างไร และก่อให้เกิดผลเสียอย่างไร ในทางตรงกันข้าม หากประพฤติตามหลักของศีลแค่เพียงศีล 5 ก็จะได้รับผลหรืออานิสงส์ที่ดีเป็นการตอบแทนทั้งในระดับโลกียะ คือ การได้รับกามคุณ 5 หรือลาภ ยศ สรรเสริญ และสุข และระดับโลกุตระคือช่วยขัดเกลาจิตใจ เพื่อไปสู่ความพ้นทุกข์อย่างแท้จริง ซึ่งผลดีโดยภาพรวมในปัจจุบันของศีลคือความสงบสุขที่เกิดขึ้นแก่ผู้รักษาศีลและสังคม

3) การสอนเรื่องสวรรค์ในยุคปัจจุบัน

วิธีการสอนเรื่องสวรรค์ในยุคปัจจุบัน หรือโทษของกาม หรือกามาตินวกลาควรแสดงให้เห็นโทษของการเสพกามคุณสมัยใหม่ เช่น คนที่หลงใหลในการแต่งตัวหรือการเสริมความงามก็จะได้รับทุกข์หรือโทษจากความหลงใหลนั้นอย่างที่ว่าบางคนไปทำศัลยกรรมจนเสียโฉมหรือเสียชีวิต คนที่มัวเมาในเรื่องลาภ ยศ และอำนาจก็จะได้รับโทษจากความมัวเมานั้นอย่างที่เกิดการแก่งแย่งช่วงชิงกันจนแม้แต่พี่น้องก็ฆ่ากันได้ และคนที่ทักมากในเรื่องเพศสัมพันธ์ก็ได้รับโทษจากความมัวเมานั้น อย่างที่ไม่มีการฆ่ากันตายด้วยความหึงหวงหรือด้วยแรงแค้นที่ถูกนอกใจจนปรากฏเป็นข่าวบ่อยครั้ง

4) การบวช ความสุขทางธรรมในยุคปัจจุบัน

วิธีการสอนคือ การบวชใจแต่กายไม่ได้บวช เพราะในอนุพุทฺธิกาทเป็นการมุ่งสอน คฤหัสถ์มากกว่าที่จะสอนบรรพชิต ด้วยการมุ่งสอนคฤหัสถ์ให้เห็นโทษของกาม และการออกแบบ

ประพจน์พรหมจรรย์ นั่นคือ “เนกขัมมานิสังสกา” สำหรับคนยุคใหม่ในยุคปัจจุบันจะเน้นการชี้ให้เห็นประโยชน์ของการออกจากกาม หรือหลีกเลี่ยงบรรเทาความหมกมุ่นมัวเมาในการเสพกามคุณ ซึ่งประโยชน์ของการออกกาม ในปัจจุบันก็ตรงกันข้ามกับโทษของกาม คือการออกจากการทำให้พ้นจากโทษหรือภพภัย ที่เกิดจากการและได้ประสบกับความสงบสุข ตั้งแต่ระดับต่ำจนถึงระดับสูงขึ้น อยู่กับความสามารถในการออกตามประโยชน์ที่เห็นได้ง่าย ๆ ของการออกกาม นอกเหนือจากการไม่ประสบกับโทษเกิดจากการหมกมุ่นในกามก็คือ ความสุขสบายที่เพิ่มขึ้น เพราะไม่ต้องดิ้นรนแสวงหาการเงินทองที่เหลือเพิ่มมากขึ้น เพราะไม่ต้องไปเสียกับการซื้อเสพกาม สุขภาพทั้งกายและใจที่ดีขึ้น เพราะไม่ถูกการที่เราเสพให้โทษเช่น โทษที่เกิดจากการเสพสุราและสุบะหรี เวลาจะทำให้ประโยชน์แก่ตนเองและสังคมมีมากขึ้น เพราะไม่ต้องเสียไปกับการแสวงหาและเสพกามและอิสระที่เพิ่มมากขึ้น เพราะไม่ถูกตามมามากมายซึ่งเหนียวรั้งให้ไปกับสิ่งที่เราควรทำไม่ได้

อนุพุทธานุภาพจึงสามารถนำมาประยุกต์ ทั้งในด้านการใช้ชีวิตประจำวันและสามารถนำไปปรับใช้กับสังคมในยุคปัจจุบัน เพื่อใช้ในการเผยแผ่พระพุทธศาสนา รวมทั้งคำสอนอื่น ๆ ให้ทันสมัยขึ้น เพื่อช่วยให้คนสมัยใหม่และเข้าใจความจริงเกี่ยวกับชีวิต ซึ่งสามารถประยุกต์ใช้ได้ทั้งในระดับพื้นฐานและระดับสูง เราจะสามารถแก้ปัญหาหรือบรรเทาความทุกข์ในชีวิตได้ตั้งแต่ในชีวิตนี้หรือในโลกมนุษย์นี้ การประยุกต์วิธีการสอนรวมทั้งเนื้อหาของอนุพุทธานุภาพให้เข้ากับสังคมในยุคปัจจุบันจึงมีประโยชน์เป็นอย่างยิ่งต่อการเผยแผ่พระพุทธศาสนาเพื่อประโยชน์แก่คนในสังคมปัจจุบัน

References

- พระพรหมคุณาภรณ์ (ป.อ. ปยุตฺโต). (2551). **พจนานุกรมพุทธศาสตร์ ฉบับประมวลธรรม**. กรุงเทพมหานคร: เอส.อาร์.พริ้นติ้ง แมส โปรดักส์ จำกัด.
- มหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย. (2539). **พระไตรปิฎกภาษาไทย ฉบับมหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย**. กรุงเทพมหานคร: โรงพิมพ์มหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย.
- มหามกุฏราชวิทยาลัย. (2546). **พระไตรปิฎกภาษาไทย ฉบับมหาวิทยาลัยมหามกุฏราชวิทยาลัย**. กรุงเทพมหานคร: โรงพิมพ์มหามกุฏราชวิทยาลัย.
- สมเด็จพระญาณสังวร (เจริญ สุวฑฺฒโน). (2539). **45 พรรษาของพระพุทธเจ้า ฉบับรวมเล่ม**. กรุงเทพมหานคร: โรงพิมพ์มหามกุฏราชวิทยาลัย.
- พระมหาทวีศักดิ์ คานพรม. (2553). การประยุกต์วิธีสอนเรื่องอนุพุทธานุภาพเพื่อเผยแผ่พระพุทธศาสนา. **วิทยานิพนธ์ศิลปศาสตรมหาบัณฑิต**. มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์: กรุงเทพมหานคร.
- ธรรมะไทย.(2560).ลักษณะเด่นของพุทธศาสนา. 28 ตุลาคม 2560.<http://www.dhammathai.org/buddhism/buddhismhistory.php>